

ANTTI SALMINEN

Salaisuutta ei voi kertoa. Jos salaisuus paljastuu, se ei ole enää salaisuus. Jos se pitää paikkansa, paljastetaan totuus. Salaisuus ei ole totuuden vastakohta, vaan sen välttämätön edellytys.

Edward Snowdenin vuotamien dokumenttien määrä oli NSA:n oman arvion mukaan 50 000–200 000. Chelsea Manningin paljastamia asiakirjoja lienee yli puoli miljoonaa. Tosin Snowdenin tiedostot oli luokiteltu ”erittäin salaisiksi”, siinä missä Manningin tekstit olivat ”vain” salassapidettäviä. Määrällisesti Snowdenin paljastuksista tähän mennessä hätkähdyttävimpää oli valvonnan massiivisuus: viime vuodenvaihteessa yksin ranskalaisparkojen puheluita vakoiltiin yli 70 miljoonaa kertaa. Määrä on niin käsittämätön, että se ei tunnu tar koittavan oikein mitään. Ei muuta kuin että julkisen ja yksityisen raja on peruuttamasti murrettu, ja intiimiys on enää valvonnan epäonnistuma.

*

Thomas Pynchonin romaanissa *Huuto 49* perheenäiti Oedipa Maas saa selville, että kaiken takana on (tai ei) hämäräperäinen postilaitos-salaseura Tristero, joka (ehkä) kontrolloi kaikkea mahdollista viestinvaihtoa: ”Joko Oedipa kiersi aidon vainoharhaisuuden ekstaasissa tai Tristero oli todellinen. Sillä Amerikan perinnön julkisivun takana oli joko Tristero tai pelkkä Amerikka, ja jos siellä oli pelkkä Amerikka, hänestä tuntui että hän kykenisi jatkamaan ja pysyttelemään sen osana vain muu kalaisena, irrallisena, vainoharhaan lopullisesti päätyneenä.”

*

Yhdysvaltalainen kirjallisuus on ollut viimeistään Nixonin ajoista fiksoitunut vallan absurdeihin salaisuuksiin ja ironisoinut läpitunkevaa valvonnantarvetta ja valtaapitävien tiedollista hybristä. Muiden muassa Pynchon, Philip K. Dick ja Don DeLillo ovat löytäneet amerikkalaisen elämäntavan ytimen yhteiskuntaa neurotisoivista salaisuuksista. Päähenkilöparat yrittävät henkensä ja mielenterveytensä kaupalla selvittää, mikä taho käyttää heihin salattua valtaa. Lopulta esirippu raottuu, ja paljastuu totuuksista kammottavin: salaisuutta ei ole, maailma on kaoottinen noidankattila, puikoissa ei ole ketään, ja kukaan ei ole viimekätisessä vastuussa. Syytetyt penkille, lukijan arvotettavaksi, istuu silloin elämäntavan kokonaisuus, sen kyltymätön vallanhalu ja turvallisuusneuroottinen banaalius.

*

Kolmen mainitun kirjailijan visioita on tyypillisesti luettu ironisina kärjistyksinä ja huuruisina varoituksina. Etenkin Dickille massiivisen salaliiton olettaminen ei ole mielen sairautta, vaan järjen viimeinen epätoivoinen puoluskeino saada tolkkua vallan kurimukseen. Mutta mitä tapahtuu, kun oikeasti paljastuu, että yhteiskunta on niin kipeä, niin vallan katseen läpivalaisema, ettei sitä enää voi liioitella? Ei nähtävästi paljon mitään.

Kysyä sopii, miksi kärkkäimmät kannanotot ovat rajoittuneet aktivistipiireihin, tolkkuihin toimittajiin ja Merkelin paheksuvaan puheluun Obamalle. Ensinnäkin tietoa on liikaa, karhunosa Snowdenin ja muiden paljastuksista on edelleen julkaisematta, mutta harvapa niitä enää odottaa tai vaatii julki mahdollisimman nopeasti. Julkisuus ei toisin sanoen toimi kuten pitäisi. Tieto ei jaloistu teoiksi. Toisekseen: salaisuuden taju on mennyttä.

*

Tunnetusti porvarillisen julkisuuden projekti on järjestelmällisesti perustunut vallankäytön mekanismien, tuomioiden ja toimeenpanovallan läpinäkyvyyden lisäämiseen. Vallan myönteisen läpivalaisun myötä salaisuus yhtenä tiedon lajina on halveksittu olemattomiin. Absurdia kyllä ”Jos mitään salattavaa ei ole, ei ole mitään pelättävää” -argumentti elää ja voi hyvin niin liberaalissa lännessä kuin vaikkapa yksipuolueisessa Kiinassa. Niin

valtiollinen valta kuin sen vastustajat vaikuttavat olevan yhtä mieltä yhdestä asiasta: salaisuus, yksityinen tai julkinen, on vääryys.

*

Jos mitään salattavaa ei ole, ei ole mitään pyhää. Mutta mikä kenties vielä harmillisempaa, tai ainakin yksinkertaisempaa: Salaisuuden kadotessa menetetään myös tiedollinen erotiikka. Jotta totuus voisi paljastua, sen täytyy ensin kätkeytyä, verhoutua, painua hämääriin tarpeen vaatiessa. Salaisuuden jälkeen jää jotain pornon kaltaista: aina-valmista, kaiken-paljastavaa, pakotetun-estotonta. Jos maailma olisi tyystin läpinäkyvä, se olisi mahdollisimman epäkiinnostava, epistemologinen autiomaa, jossa vain varmat propositiot kukkivat. Voihan sekin olla päämäärä, usein jopa toimiva ja pakkovaltaa vastaan jalokin, mutta ei siitä kaunista tule. Ja jos taas totuudella on enää mitään yhteyttä kauneuteen (kuten vaikkapa Aristoteleella), se ei voi olla koko ajan esillä.

*

Suurin osa filosofiaa on harjoitettu salassa, suullisesti ja pienissä piireissä, joko pakosta tai halusta. Toisin kuin vielä uuden ajan alussa, asiansa osaavan filosofin ei tarvitse pelätä uskonnollisen tai maallisen yhteisön tuomiota, bullaa tai kirvestä. Filosofialla ei ole enää luonnollisia vihollisia, eikä sen piirissä esitetä enää argumentteja, joiden tähden painua maan alle tai vaikkapa lähteä vapaaehtoiseen maanpakoon.

Filosofiset totuudet eivät enää aikoihin ole olleet katastrofaalisia, todellisia ongelmia. Parhaimmillaan niihin suhtaudutaan torjuvasti, kiusaannutaan tai vaivaannutaan julkisesti. Leimakirves on terässä ja siinä lukee ”ääriajattelua”. Liberaalissa lännessä yhtäkään filosofista kirjaa ei tarvitse kirjoittaa salanimellä. Sikäli mukavaa, mutta tämä suhteellinen (ja hetkellinen?) helppous ei voi olla muuttamatta ajattelun laatua, tehtäviä ja tinkimättömyyttä. Totuudenrohkeutta ei vaadita enää muuhun kuin omien vaivaisuuksien paljasteluun tai niihin harvoihin tilanteisiin, joissa on *pubuttava* suoraan.

Niin ikään salaisuuden merkitys on kadotettu, se on johdonmukaisesti unohdettu ja tietoisesti tuhottu. Johdonmukaisesti unohdettu: suullisesti säilynyt tai arvokkaana varjeltu tieto sivuutetaan vanhentuneena. Tietoisesti tuhottu: jos salaisuutensa haluaa pitää, on terroristien kaveri, ja viisumi palaa.

*

Salaisuus on totuuden lapsuus. Koska totuudet ovat historiallisia, niiden täytyy ajallisina kasvaa ja voimistua ennen menehtymistään ja unohdusta. Totuus joka paljastuu ennen kasvamista täyteen mittaansa jää heikoksi ja orvoksi. Snowdenin ja kumppanien totuuksille on käymässä juuri näin. Kun kulttuuri on unohtanut salaisuuden arvon ja merkityksen, ei enää totuuden paljastamisellakaan ole juuri virkaa. Lehdistöä on etupäässä

kiinnostanut Snowden ja kaltaisensa persoonina, epäilyttävinä ja jotenkin friikahtaneina tyyppinä, joiden pontimia tonkimalla kenties voitaisiin löytää epäilyttävän toiminnan ”syy”. Turhaan: mitään syytä ei ole, eikä niitä tarvita. Se on totuus, joka haluaa tulla julki, ja salaisuus, jolla on tarve paljastua. Jos siinä sivussa kaatuu korrupoitunut hallitus tai pari, hyvä niin.

On unohdettu, että salaisuus on vain toisarvoisesti psykologinen ja yksilöllinen. Liioin sen ei tarvitse olla todellisuuden salaliittainen perimmäiselitys Oedipan foliohatun taitoksista, vaan pikemmin jotain alati lännäolevaa ja arkipäivään käytännöllisesti purevaa. Oleellisesti se on totuudenhalun välttämätön ja hankala seuralainen, jota vailla totuus menettää osan dynamiikastaan: mahdollisuuden yllättävyyteen ja elämämuuttavaan merkitykselliseen sysäykseen.

Salaisuuden pitäminen on harvoin mukavaa ja aina ongelmallista. Se on tiedollinen taakka kuten totuuskin. Salaisuuden ja totuuden kokemuksellinen sukulaisuus ei ole sattumaa. Totuus – mikä ja kenen kulloinkin – tarvitsee salaisuutta. Jos salaisuuteen kuuluu, että sitä ei voi kertoa, totuutta ei voi olla kertomatta. Sitä voidaan peitellä ja viivyttää, se voidaan yrittää unohtaa tai hylätä, mutta ennemmin tai myöhemmin se pyrkii pintaan. Aina se ei siinä onnistu, ainakaan julkisesti. Mutta arvo on myös intiimillä totuudella, tai ainakin oli, aikana ennen 70 miljoonaa urkintaa kuussa.

*

Jos tieto kerran on valtaa, salaisuuden pitäminen voi olla vallan tietoista purkua. Monet nykyisistä radikaaleista toimijoista *Anonymous*-kollektiivista zapatistoihin ja Kreikan anarko-nihilisteihin toimivat nimettöminä ja vähintään puolisalassa. Toki nimettömyys on paljolti taktisen tason vaatimus, usein ainut keino jatkaa uhanalaista toimintaa. Toisaalta omalla nimellä esiintyminen on historiallinen etuoikeus, joka toimii vain salaisuuden merkityksen hylänneessä julkisuudessa.

Sillä filosofista rohkeutta on kestävä myös henkilöitymättömyyden epäilyttävyyden ja nimettömyyden paino. Tai kursailemattomammin, René Charin sanoin: ”Menkää pimennetyin lyhdyin ja antakaa jalokivet pois. Uusi salaisuus laulaa luissanne. Kehittäkää oikeutettua outoutanne.”

Numeromme 2/2012 Roger Caillois'n artikkelin ”Pelin määritelmä” (*”Définition du jeu”*) yhteydestä puuttui merkintä ”© Éditions Gallimard 1958, 1967”. Päätoimitus pahoittelee tapahtunutta.